

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN KEŞMİR SORUNUNA MÜDAHALESİ: REALİZM/LİBERALİZM TARTIŞMASI

Onur YILDIZ¹

ÖZ: Hindistan ve Pakistan arasında bir bölge olan Keşmir 1947'den bu yana iki devlet arasında önemli bir sorun olarak varlığını korumuştur. Keşmir sorununun sadece iki devleti ilgilendiren bir sorun olmadığı, BM'nin sorunun çözümüne yönelik çabaları sırasında SSCB, ABD ve Çin'in de soruna müdahil olmasıyla kanıtlanmıştır. Hindistan-Pakistan çatışmasına neden olmuş olan bu soruna BM müdahil olup kimi zaman kısa süreli sakinlik sağladıysa da kalıcı bir çözüm bulamamıştır. İki devlet de bu bölge üzerindeki anlaşmazlıklarında taviz vermemiştir. BM'nin bu sorunu çözme konusundaki başarısızlığının somut nedenleri olmakla birlikte bu nedenler teorik temellerle incelenebilecek bir alan dahilindedir. Bu çalışmada Keşmir sorununun tarihsel süreci göz önünde bulundurularak BM'nin soruna çözüm arayışlarının sonucu üzerinden, liberalist ve realist bakış açılarının karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Sonuç olarak, bu incelemeler kapsamında Keşmir sorununu uluslararası sistemi çatışmacı temellere dayandıran realizmin, uluslararası sistemde karşılıklı bağımlılık gibi olguların çatışmanın şiddetlenmesini engelleyeceği görüşüne sahip olan ve devlet haricindeki aktörlerin etkili olacağını savunan liberalizme göre daha açıklayıcı olduğu ortaya çıkmıştır.

ANAHTAR KELİMELE: Keşmir Sorunu, Hindistan-Pakistan Çatışması, BM Müdahalesi, Realizm, Liberalizm.

THE UNITED NATIONS INTERVENTION IN THE KASHMIR ISSUE: REALISM/LIBERALISM DEBATE

ABSTRACT: Kashmir, as being a region between India and Pakistan, has protected its existence as an important issue from 1947 up to now between the two countries. It has been proven that Kashmir issue is not a problem between just two states, with intervention of the USSR, the USA and China in the issue as well, during the UN's attempts to solve the issue. Although the UN interfered in that problem which has caused India-Pakistan conflict, it ensured tranquility for short term but it hasn't been able to find a permanent solution. Both states haven't made concessions to their disputes over that region. As well as there are concrete reasons of the UN's failure at solving that problem, these reasons are inside of a field which can be examined with theoretical bases. Along with that study, comparative analysis of liberalist and realist aspects has been carried out through the result of the UN's solution seekings for Kashmir issue, by taking the historical process of the issue into consideration. Consequently, within the scope of these examinations it has been found out that realism which bases international system on conflict bases is more explanatory than liberalism, which has the view that the facts as interdependence in international system prevent exacerbation of conflict and upholds that actors other than state are effective.

KEYWORDS: Kashmir Issue, India-Pakistan Conflict, the UN Intervention, Realism, Liberalism.

¹ YL Öğrenci, onur.yildiz@ogr.sakarya.edu.tr

1. GİRİŞ

Hindistan ve Pakistan'ın, üzerindeki hak iddiaları sonucundaki anlaşmazlıklarında taviz vermedikleri bir bölge olan Keşmir'in konumu bu iki ülke arasındadır. Birleşmiş Milletler, Hindistan ve Pakistan arasında yıllar boyunca devam etmiş olan çatışmaların sebebi olan Keşmir sorunu sonlandırmak adına bu soruna müdahale etmiştir. Liberalist görüşün öne sürdüğü üzere uluslararası örgütler, devletlerin anlaşmazlıklarında ve sorunlarının çözümünde belirleyici olur mu yoksa realist görüşün öne sürdüğü üzere bahsi geçen anlaşmazlıklar ve sorunların ortadan kaldırılmasında uluslararası örgütler ve karşılıklı bağımlılıktan ziyade devletlerin çıkarları mı belirleyicidir? Başka bir ifadeyle BM müdahalesi Keşmir sorununu nihai çözümünde etkili olmuş mudur? Bu sorunun cevabı, Hindistan'ın SSCB'yi de arkasına alarak BM tarafından plebisitin uygun görülmesi olmasına rağmen plebisit uygulanmasını engellemiş olması ve Pakistan ile Hindistan arasındaki çatışmaların BM müdahalesine rağmen kesilmemesi nedeniyle "hayır" olacaktır. BM'nin bu sorunu çözme konusundaki başarısızlığının somut nedenleri olmakla birlikte bu nedenler teorik temellerle incelenebilecek bir alan dahilindedir. Bu noktada Keşmir sorununu, uluslararası sistemde karşılıklı bağımlılık gibi olguların çatışmanın şiddetlenmesini engelleyeceği görüşünü ve devlet haricindeki aktörlerin de etkili olacağını savunan liberalizmin mi, uluslararası sistemi çatışmacı temellere dayandıran realizmin mi daha açıklayıcı olduğu belirlenecektir.

1. bölümde Keşmir sorununun, bu bölgenin sorunlaşmadan önceki konumuna değinilerek tarihsel gelişimi ve bir sorun haline gelişi, BM'nin soruna müdahil olmasına kadar incelenecektir.

2. bölümde BM'nin Keşmir sorununa müdahil olması, BM'nin getirdiği çözüm önerilerine karşı Hindistan ve Pakistan'ın tutumu, Hindistan ve Pakistan'ın tutumu çerçevesinde diğer devletlerin uluslararası politikada güç dengesini gözeterek sergiledikleri davranışlar ve BM'nin sorunu çözememesinin nedenleri üzerinde durulacaktır.

3. bölümde Keşmir sorununa BM müdahalesi liberalist ve realist bakış açısı temelinde incelenecek ve bu teorilerin tartışma noktaları Keşmir sorunu üzerinden irdelenecek ve analiz edilecektir. Bu bağlamda iki teorinin çatışma noktalarındaki odak noktaları çatışmacılık, aktör, karar alma ve politika olarak belirlenmiştir. Belirtilen çatışma noktalarına iki teori farklı açıklamalar sunmaktadır.

2. KEŞMİR SORUNUNUN TARİHÇESİ

Konumu Hindistan, Pakistan ve Çin'in Tibet bölgesi arasında olan Keşmir'in tam ismi Cammu ve Keşmir'dir (Eryüksel, 2017, s. 49). Pakistan ve Hindistan'ın oluşturduğu topraklar, 18. yüzyıldan bu yana İngiltere'nin sömürsü altındaydı. Bu bölgeyi İngiltere Fransa'dan, 1756-1763 seneleri arasında yapılmış olan Yedi Yıl Savaşları sonucunda gerçekleşmiş olan 1763 yılındaki Paris Barışı ile almıştır. 18. Yüzyıldan itibaren İngiltere'nin Hindistan üzerindeki sömürgeci anlayışla gerçekleşmekte olan yönetimi

altında kalmak istemeyen ve özgür bir hayata kavuşmak isteyen yerli halk, İngiliz yönetimine yönelik mücadeleler başlatmıştır (Armaoğlu, 2010, s. 793). Hindistan'ın İngiltere otoritesi altından çıkıp bağımsız bir ülke olarak ortaya çıkmasından sonra, Keşmir'in sorunlu bir bölge olarak şekillenmesi gerçekleşmiştir. Hindistan ve Pakistan'ın birbirleriyle olan tarihi ilişkileri ve Hindistan'ın İngiltere'den bölünme süreci Keşmir sorununun nedenlerini oluşturmuştur. Keşmir sorununun temelinde yatan diğer bileşenler de bölgede mevcut olan din, sınıf ve dil farklılıklarıdır (Gupta, 1967, s. 1).

Pakistan'ın kuzeyinde bulunan Keşmir, 82 mil kare büyüklükte alana sahip bir bölgedir. Toprak yapısı ve iklimi, pirinç ve buğday yetiştirmeye uygun niteliklere sahiptir (Armaoğlu, 2010, s. 794). Bölgenin komşuları, güney batısında Pakistan, güney doğusunda ve güneyinde Hindistan, kuzey batısında Afganistan, kuzeyinde ve doğusunda Çin'dir. İngiliz hakimiyetinde bulunan Hindistan'da sayısı 570 kadar olan prenslikler, bu ülkede egemendi fakat kraliyet ile bağımlılık ilişkisi altında hareket etmekteydi. Bu prensliklerin liderleri mihrace ismi ile ifade edilmekteydi (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 128). Sih Mihracesi olan Ranjit Singh, 14. yüzyılda İslam'ın Keşmirde yayılmasından sonra bölgede meydana gelen Müslüman egemenliğini 1819'da bitirmiştir. Bölgede İngiliz egemenliği, İngilizler'in Sihlerle yaptıkları savaştan galip çıkmaları sonucunda 1846'da başlamıştır. Bunun üzerine İngilizler, Keşmir'in idaresini Hintli bir mihrace olan Gulab Sing'e vermiştir. Bu şekilde Müslümanların çoğunlukla yaşadığı bu bölgeyi Hindu'lar yönetmiştir. Baskıcı Gulab Sing'e karşı halk tarafından başlayan protestolar sonucunda çatışmalar meydana gelmiştir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra 15 Ağustos 1947'de Hindistan Bağımsızlık Andlaşması'yla İngilterenin bölgeden çekilmesi sonucunda Müslümanlar'ın fazla olduğu yerlerin Pakistan'a, Hindular'ın fazla olduğu yerlerin Hindistan'a katılmasına karar verilmiştir. Bununla birlikte, yöneticileri Müslüman, halkı çoğunlukla Hindu olan Gujarat ve Haydarabat'ın yanı sıra halkı çoğunlukla Müslüman, yöneticileri Hindu olan Cammu-Keşmir de 1947'de Hindistan'a bağlanmıştır. Pakistanla birleşmek isteyen halkın çoğunluğuna karşı Sih-Hindu saldırılarının gerçekleşmesi sonucunda Müslümanlar, idareye karşı Mirpur ve Punç'ta isyan etmişlerdir. Bunun üzerine Azad Keşmir İslam Cumhuriyeti 1947'de Pakistanlı gruplar ve Keşmirli Müslümanların iş birliğiyle kurulmuştur (Erdal, 2018, ss. 87-88).

Cammu ve Keşmir Pakistan tarafından Hindistan'ın işgal ettiği bir bölge olarak, Azad Keşmir de Hindistan tarafından Pakistan'ın işgal ettiği bir bölge olarak ifade edilmekteydi. Azad Keşmir ordusu ile mihracenin Sih ve Hindular'dan meydana gelen birlikleri arasındaki çatışmalara Pakistan'dan Pathan kabileleri de 1947 yılının Ekim ayında Pakistan lehine dahil olmuştur. Mihracenin Srinagar'dan Cammu'ya kaçması üzerine Hindistan Srinagar'a Hindular'ı korumayı ve mihracenin yardım isteğini gerekçe göstererek asker sevkıyatı yapmıştır (Eryüksel, 2017, s. 52). Mihrace'nin, Keşmir'in Hindistan tarafından ilhakını onayladığını açıklaması üzerine Hindistan ve kendi aleyhine bir durum gerçekleşen Pakistan arasında 1948 senesinde savaş çıkmıştır. BM'nin, ihtilafı çözmek adına arabuluculuk görevini üzerine alması ve uygulaması üzerine Keşmir'de halkın mevcut anlaşmazlık hakkında halkın oyuna

başvurulup plebisit yapılması, bu plebisit sonucuna göre karar verilmesi şartıyla ateşkes koşulları devreye sokulmuştur. Bahsi geçen çatışmanın sonucunda Hindistan, Keşmir'in büyük bir alanına sahip olmuştur ve Pakistan bu bölgenin ancak küçük bir alanına sahip olabilmıştır. Bu nedenle Hindistan, müslüman çoğunluğun plebisit sonucunda Hindistan'dan ayrılmaya yönelik oy kullanıp Pakistan'a katılmak isteyeceği belirgin olduğu için o zamana kadar sahip olduğu ve hakimiyetini sürdürdüğü Keşmir bölgesinde yapılacak olan bir plebisite uzak durmuştur. Pakistan ve Hindistan'ın birbirleriyle olan ilişkilerinin başlıca sorunu olan Keşmir üzerindeki anlaşmazlık, çözülememesi durumunda iki ülke arasındaki olumsuz rolüne sahip kalacaktır (Armaoğlu, 2010, ss. 794-795). Nitekim sorun güncelliğini halen korumaktadır. 14 Şubat 2019'da meydana gelen intihar saldırısı sonucunda 45 Hintli askerin ölmesi ve sonrasında Hindistan'ın Ceş-i Muhammed isimli Pakistan taraftarı grubun eğitim kampını bombaladığını deklare etmesiyle iki ülke arasında tırmanma meydana gelmiştir. Pakistan, hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle 2 Hint uçağını düşürmüştü ve devamında bombalı eylemler meydana gelmiştir (CNN TÜRK, 2019). Bu noktada Keşmir Sorunu'nun Hindistan-Pakistan çatışmasının temel nedeni olarak etkin rolüne devam ettiği söylenebilir.

Hindu yönetici, Hindistan'ın Keşmir'e sahip olmasına yönelik kararnameyi, halkın görüşlerini ve onayını almadan onaylamıştır. Bunun sonucunda Keşmir'deki Müslüman halkı Hindistan yönetimine ve hakimiyetine yönelik olarak haklarını savunmak için şiddetli bir direniş hareketi başlatmıştır. Bu direniş sonucunda gerçekleşen Çatışma sonucunda Hindistan ve Pakistan arasında savaş başlama ihtimali artmaya başlamıştı. Bu ihtimalin yıkıcı etki yaratma tehlikesi üzerine Hindistan, Keşmir Sorunu'nu 1 Ocak 1948 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'ne götürmüştür (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 129). Bu noktada BM'nin Keşmir sorununa müdahil olarak çözüm arayışlarında bulunma sürecini ve bu arayışların soruna yansımalarını incelemek isabetli olacaktır.

3. BM'NİN KEŞMİR SORUNUNA ÇÖZÜM BULMA ÇABALARI

Keşmir sorunu Hindistan ve Pakistan arasında 1947-1948, 1965 ve 1971 senelerinde üç önemli çatışmanın meydana gelmesine yol açmıştır (Erdal, 2018, s. 90). Pakistan Keşmir'in Hindistan'a bağlanmasını hile ve şiddetin bir sonucu olarak görüp kabul etmemekle birlikte Hindistan'la sorunun çözümü için müzakere yapmaya çalışmıştır. Pakistan Valisi 1 Kasım 1947'de iki tarafın valilerinin kontrolünde bölgede bir plebisit uygulanmasını teklif etmiştir. Bunu kabul etmeyen Hindistan, Ocak 1948'de Pakistan'ı suçlayarak Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştur (Pakistan Sefareti Basın Ataşeliği, 1952, ss. 16-17). Hindistan Güvenlik Konseyi'nden Pakistan'ın saldırgan tutumunu sona erdirmesini istemiştir. Hindistan, 3 yıllık bir uluslararası organizasyon on BM üzerinde etkin rol oynayabileceğini düşünmekteydi (Bamzai, 1966, s. 144). 21 Nisan 1948 tarihli 47 sayılı kararıyla BM Güvenlik Konseyi, Keşmir'e yerleşmemiş olan, Hindistan ve Pakistan tarafından bölgeye gönderilmiş olan bireylerin geldikleri ülkeye geri gönderilmesini tavsiye etmiştir. Buna ek olarak Güvenlik Konseyi, Keşmir'in

gelecekteki durumuna yönelik halk oylaması yapılmasını, yani plebisit uygulanmasını ve taraflar arasında ateşkesin sağlanmasını tavsiye etmiştir. Güvenlik Konseyi bölgede istikrar sağlamak adına bir komisyon kurmuş, bu komisyonu 1948 yılının Temmuz ayında bölgeye gerekli uygulamaları yapmak üzere bölgeye göndermiştir. Hindistan ve Pakistan arasında 1949 yılının Ocak ayında Güvenlik Konseyi'nin faaliyetleri sonucunda bir ateşkes uygulanabilmiştir. Çatışmasızlık ortamını denetlemek adına, Birleşmiş Milletler Hindistan ve Pakistan Askeri Gözlem Grubu (UNMOGIP), 1949'dan beri bölgesel savaşın oluşmasını önlemek amacıyla Keşmir'de görev yapmaktadır (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 129).

Güvenlik Konseyi 6 Şubat 1948'de taraflara yabancı askerlerin bölgeden çekilmesini, tarafsız idare kurulmasını ve Cammu-Keşmir Prensipliği'nin hangi tarafa katılacağını belirlemek üzere BM gözetiminde plebisit uygulanmasını önermiştir. Tartışmalar tekrar meydana gelince 21 Nisan 1948'de Güvenlik Konseyi askerlerin ve çatışan grupların bölgeden çekilmesi, Pakistan'a katılmak taraftarı ve karşıtı olanlardan birleşik bir hükümet oluşturulması, BM gözetiminde plebisit uygulanması kararına varmıştır. Güvenlik konseyinin müzakereleri sırasında Hindistan bölgedeki askeri güçlerini kullanmaya devam etmekteydi (Pakistan Sefareti Basın Ateşeliği, 1952, ss. 17-18). Tarafların Keşmir'deki askerlerini, plebisit sürecinde geri çekmeleri için bahsi geçen komisyonun sarf ettiği çabaların olumlu ve sağlıklı bir sonucu olamamıştır. Güvenlik Konseyi, komisyonun istikrarsız durumu kendisine bildirmesi üzerine Hindistan'a ve Pakistan'a belirlenmiş bulunan ateşkes hattının gerekliliklerine uygun davranmaları konusunda çağrıda bulunmuştur. Konseyin bu çağrısı için gerekli gördüğü uygulama tarafların, çözüm tavsiyelerinin ve plebisitin sağlıklı olarak uygulanması için görevlendirilen özel temsilci ile anlaşmalarıydı fakat Güvenlik Konseyi'nin çağrısı kararlaştırılmış olan plebisitin uygulanması için yeterli olamamıştır (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 129).

ABD'nin Güneydoğu Asya için uygulamış olduğu, 1950'lerdeki uluslararası konjonktürde geçerli olan çevreleme politikası, Keşmir sorunu nedeniyle meydana gelen çatışmaların küresel sıfatını edinmesine sebep olmuştur. Böylece meydana gelen uluslararası politika uygulama sürecince Pakistan, Hindistan'a karşı ABD yanında yer almaya yönelik hamleler yapmaya yönelmiştir. Bu doğrultuda Pakistan, 1955 yılında Bağdat Paketi'ne, 1954 yılında ise SEATO'ya üye olmuştur. Pakistan ek olarak Hindistan'a karşı ABD ile ikili savunma antlaşmaları imzalamıştır. Sorunun global bir boyut kazandığı uluslararası ortamda SSCB, ABD'nin hamlelerine bölge üzerinde karşılık verme ihtiyacına gerek duymuştur. SSCB'nin hamlesi, ABD'nin Pakistan'ı desteklemesine karşılık olarak, Hindistan'ı destekleyerek durumu kendi yararına uygun hale getirmeye yönelik uygulamalarda bulunmak olacaktır. Keşmir sorununa yönelik olarak SSCB tarafsız bir tavır sergilemişti fakat ABD ile Pakistan'ın iş birliği üzerine, BM bünyesindeki görüşmelerde SSCB, plebisite karşı olduğunu ifade ederek Hindistan'ı desteklediğini net bir şekilde göstermiştir. Bu doğrultuda SSCB, BM'deki veto hakkını Hindistan taraftarı olmasına yönelik bir güç olarak kullanmış, Hindistan aleyhine kabul edilebilecek kararları veto ederek

engellemiştir (Alaca, 2012). Sovyetler Birliği ile de bazı haritalarca sınırı olduğu gösterilmiş olan Cammu ve Keşmir'in tarih boyunca Rusya için kıymeti fazla, bunun yanında komünist strateji için de öneme sahip olmuştur (Ataöv, 1960, s. 210). Keşmir sorununun çözümünde BM'in girişimi yeterli sonuca ulaşamamıştır. Sovyetler Birliği BM Güvenlik Konseyinin daimî üyesi olduğu için veto yetkisine sahipti. Bu itibarla, BM tarafından alınmış ve yaptırım gerektiren kararları engelleme seçeneği elindeydi. Sovyetler Birliği bu gücünü Keşmir sorunu özelinde Hindistan'ı desteklemek için kullanmış, yaptırım kararlarının önüne geçmiştir (Erdal, 2018, s. 101). Bu noktada SSCB ile ABD arasındaki güç mücadelesinin bu bölgeye yansımaları belirleyici olmuştur. "1955 Eylül'ünde Pakistan'ın Bağdat Paktına üye olmasıyla, Hindistan ile Pakistan'ın yolları iyice ayrılıyordu. Bu gelişmeden sonra Sovyetler gerek Keşmir meselesinde gerek Pakistan'la olan diğer çeşit anlaşmazlıklarda daima Hindistan'ı destekleyeceklerdir" (Armaoğlu, 2010, s. 795).

Hindistan, Cammu-Keşmir'i ilhak ettiğini alenen, 1957'de uluslararası kamuoyuna bildirmiştir (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 129). Çin, 1962'de Hindistan'la çatışarak Aksai Çin bölgesini ele geçirmiş ve buranın Tibet özerk bölgesinin uzantısı olduğunu iddia etmiştir. Bu şekilde Keşmir sorununun bir tarafı da Çin olmuştur (Erdal, 2018, s. 90). Hindistan ve Pakistan halkı, Hindularla Müslümanların 1963 sonlarına doğru tekrar şiddetli bir şekilde çatışmaya başlamalarına ciddi bir şekilde tepki göstermiş, iki ülke içerisinde de kamuoyu tepkileri yer bulmuştur (Armaoğlu, 2010, s. 796). Bununla birlikte, Sovyetler Birliği'nin baskıları neticesinde Pakistan'ın BM Güvenlik Konseyi'ne 1962 ve 1963'te başvurması bir çözüm kararının alınması gerçekleşmemiştir. Ayrıca Hindistan Keşmir'i kendisinin bir parçası olarak duyurmuş, Keşmir'in kendisinden ayrılamayacağını ilan etmiştir (Erdal, 2018, s. 102). 1965 yılının Ağustos-Eylül aylarında çatışmaların durmaması üzerine Hindistan ve Pakistan arasında tekrar savaş meydana gelmiştir (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 129).

1965 senesinde Pakistan Keşmir'in Hindistan'daki kısmı olan Kutch'a geçmiştir. Bu nedenle iki devletin taraftarları ikinci kez kapsamlı şekilde çatışmışlardır. BM olaya müdahale etmiş ve ateşkes ilan edilmiştir. Bunun üzerine taraflar arasında 10 Ocak 1966'da Taşkent antlaşması, Özbekistan'ın aynı isimli başkentinde imzalanmıştır. Bu itibarla, Keşmir sorununun müzakerelerle çözülmesi kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte Hindistan, müzakereyle çözüme yönelik hamleler yapmamıştır (Erdal, 2018, s. 91). Bahsi geçen antlaşmaya göre, çatışmaların başlangıç tarihi olan 5 Ağustos 1965 tarihi önceki konuşlanmalar Hindistan ve Pakistan kuvvetleri için tekrar geçerli olacaktır. Buna ek olarak, her iki tarafın da ihtilafları barışçıl yollarla çözmeye yönelik hamleler yapmaları, çatışmaya yönelik hamlelerde bulunmamaları geçerli hale gelecekti. Tarafların dikkat etmesi gereken diğer önemli hususlar da karşı tarafın iç işlerine karışmamaya yönelik davranmamaları ve aleyhine propaganda faaliyetleri yürütmemeleriydi. İlaveten, kültürel, ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi konusunda taraflar, yapıcı davranacak ve barış koşullarının oluşmasına yönelik davranacaktı (Armaoğlu, 2010, s. 798). Bu kararların ve amaçların yerine getirilmesine yönelik amaçlar için 1965 Eylül ayı ile 1966 Mart

ayı arasında Hindistan-Pakistan Gözlem Heyeti (UNIPOM), iki ülkenin ateşkes uygulamasını denetlemek adına tarafların ülke sınırında faaliyette bulunmuştur (United Nations, 2019).

Keşmir'de Hindistan ve Pakistan arasında 1971 yılında şiddetli çatışmalar yaşanması üzerine çözüme yönelik adımlar atılmamış, üstelik Hindistan'ın üstünlüğünün perçinlendiği bir ortam oluşmuştur. Bu nedenle Pakistan'ın ve Hindistan'dan ayrılma taraftarı olan Keşmirli milliyetçilerin çözüme yönelik hamle yapma kabiliyetleri azalmıştır. 1971'deki çatışma sonucunda Hindistan ve Pakistan arasında 1972 yılında Simla Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma sonucunda Keşmir'de Sınır Kontrol Hattı oluşturulması gerçekleşmiş ve bu hattın ateşkesi sağlaması yönünde karar alınmıştır. 1998 yılından sonra Keşmir üzerindeki hakimiyetlerini, bölgesel hakimiyet için arttırmak adına Pakistan ve Hindistan nükleer silahlanma yarışına girmiş ve silahlanma bu ülkelerin öncül amaçları olmuştur. 1999 yılında iki taraf tekrar savaş eşğine gelmiştir. Hindistan Keşmir'deki militanlara yönelik saldırı başlatmış, fakat nükleer silahlanma topyekûn bir savaşın oluşmasının önüne geçmiştir (Alaca, 2012). Hem Hindistan hem de Pakistan, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nın bir tarafı haline gelmemişlerdir. Pakistan ABD ve Çin, Hindistan Rusya ile iyi ilişkiler içerisinde olduğu için tarafların nükleer silahsızlanmalarına yönelik bir engel oluşturulamamaktadır. Nükleer silah kullanımı durumunda, ihtimal dahilinde olan Hindistan ve Pakistan savaşının, savaşın da ötesinde milyonlarca kişinin ölebileceği bir faciaya dönüşebilmesi söz konusudur (Hasgüler ve Uludağ, 2005, ss. 130-131). Böyle bir savaşı ateşleyebilecek bir sorun olan Cammu-Keşmir konusunda BM etkisiz kalmıştır.

BM'nin Soğuk Savaş döneminde Keşmir bölgesi için almış olduğu plebisit yapılması kararı Hindistan tarafından engellenmiştir. Hem BM Genel Kurulu hem de Güvenlik Konseyi Hindistan'ın Keşmir'i ilhak etmesine yönelik engel teşkil edecek uygulamaları yapmakta yeterli olamamış, Keşmir sorunu günümüze kadar devam eden bir sorun olarak varlığını sürdürmüştür. Farklı sebepler, BM organlarının gerekli adımları atamamasının temelini oluşturabilir. Hindistan, ABD'ye karşı SSCB tarafından BM Güvenlik Konseyi'nde savunulmuş, Hindistan'a yönelik olumsuz karar alınması SSCB tarafından engellenmiştir. Duruma BM Genel Kurulu bağlamında bakıldığında, sorunun, Sosyalist Blok ve Bağlantısız ülkelerin Hindistan'ı savunmak adına Hindistan'a yönelik olumsuz bir kararın taraftarı olmayacaklarından dolayı Genel Kurula taşınmasının gerçekleşemediği gözlemlenmektedir. BM platformlarında, Hindistan'ın da dahil olduğu Üçüncü Dünya Ülkeleri Hindistan'ı korumak adına çifte standartlı bir politika izlemişlerdir. Afrika ve Asya'daki halkların egemenlik ve bağımsızlık haklarının taraftarı olan bu bloktaki, kendi aleyhlerine bir durum söz konusu olduğunda aynı duyarlılığı Keşmir'deki 25 milyon halk için göstermemişlerdir. Keşmir sorununu, Hint tezlerini savunacak şekilde toprak bütünlüğü argümanı ile değerlendirmişlerdir (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 130). Bu hususta önemli olan nokta, ülkelerin ve blokların doğruyu değerlendirirken mutlak doğruyu değil, kendi doğrularını kendi aleyhlerine göre oluşabilecek bir uluslararası ortamda göz önünde bulundurmalarıdır.

Bu noktada ülkelerin ve blokların Keşmir sorununa yaklaşımlarının, BM müdahalesi çerçevesinde liberalizme mi realizme mi uygun olduğunun tartışılması uygun olacaktır.

4. KEŞMİR SORUNU VE BM'NİN SORUNA MÜDAHALESİ ÜZERİNDEN LIBERALİZM-REALİZM TARTIŞMASI

Realizmi kuramsallaştıran düşünürlerden klasik realistlerin öncülüğünü Hans Morgenthau yapmaktadır. İç ve dış siyaseti birbirinden ayırmayan Morgenthau, temelde yatan meselenin güç mücadelesi olduğunu ileri sürer. Gücün çok boyutlu bir kavram olduğunu ifade eden Morgenthau, bir devletin kazandığı gücün yanında diğer devletlerin de kazandığı gücün niteliğinin önemini vurgular. Diğer önemli klasik realist olan E. H. Carr, gücün siyaset üzerindeki etkisini vurgular. Gücü askeri güç, ekonomik güç ve kanaat üzerinde etkili olma gücü olmak üzere üç kola ayıran Carr; ahlaki olguların ve düşüncelerin de analitik anlamda güç üzerinde etkili olduğunu ifade eder. Neorealist kuram ise klasik realizme, sistem temelindeki politika incelemesinin sadece devlete indirgenen yoruma göre daha kapsamlı olduğu görüşünü katar. Bu kuramın ileri gelen düşünürü Kenneth Waltz, aynı zamanda yapısalcı realizm olarak da adlandırılan bu kuramı uluslararası sistemin birbirini etkileyen birimleri içeren yapısıyla açıklamaktadır. Bu sistem içerisinde tek, iki ve çok kutuplu güç dağılımları görülebilmekte, bu durumun da sistem içerisindeki devletlerin yapısı, sayısı ve durumunun sonucu olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sistemle devletlerin dış politikaları arasında dolaylı bir ilişki olduğu görülmektedir. Anarşi olgusu varlığını devam ettirdiği için devlet kendine güvenmenin öncüllüğü nedeniyle gücünü korumayı ve arttırmayı amaçlar, neorealistler bu bağlamda devletin sistem içerisinde gücünü maksimum düzey çıkarmaktansa korumayı hedeflediğini, güç dengesini sağlama yönünde politikalar izlediğini ileri sürer. Hem klasik realizm hem de neorealizm uluslararası ilişkileri savaş ve çatışma temelli inceler ve açıklar (Uzer, 2008, ss. 59-62).

Hans Morgenthau'ya göre, önemli olan hususun devletin geleceği, güvenliği, bağımsızlığı ve bütünlüğü olması üzerine ulusal çıkar ve güç birbiriyle bağlantılıdır. Uluslararası sistemin anarşik yapısında devletlerin varlıklarını sürdürmesi güç kullanımıyla birlikte ulusal çıkarlarını sağlamakla mümkündür. Her ne kadar bazen toplumun taleplerinin karşılanması söz konusu olsa da realist görüşe sahip kesim, dış politika içerisindeki yansımaları söz konusu olduğunda bu taleplerin yerine getirilmesini onaylamamaktadır. Bununla birlikte ulusal çıkarlar içerisinde bulunan zamana göre farklılık gösterebilmektedir. Yine de esas olan kavram ulusal çıkarlar olmaya devam etmekte, bireylerin devlet bünyesinde ona uyum göstermeleri gerekmektedir. Bu hususta ahlaki değerlerin bertaraf edilmesinin yolunun açılması söz konusu olmaktadır. Bu itibarla siyasi konjonktürün ahlaki değerleri uygulamaya yön vermesiyle birlikte bu değerlerin, devletin değerlerine göre belirlenen öznel bir boyuta taşınmaları söz konusu olmaktadır. Liberalizm ise dünya algısını rasyonel vatandaşın üzerine temellendirerek devletin yapısının da rasyonel nitelikler taşıyan bireylerin yönlendirmesiyle cumhuriyetçi bir niteliğe kavuştuğunu ifade eder. Bu niteliği liberal ekonomi ve cumhuriyetçi siyaset

oluşturur. Bu niteliğe sahip devletler, bireyler tarafından cumhuriyetçi anlayışa göre şekillendirilen devletlerle birlikte devlet düzeyinde cumhuriyetçi bir siyasi toplum oluşturur. Bu anlamda devletlerin dış politika uygulamaları ile ekonomi ve siyaset anlamındaki iç yapılarıyla örtüşmektedir. Dolayısıyla toplum menfaatine giden yol, liberal ve cumhuriyetçi devletlerin menfaatlerinin aynı olduğu noktada olanaklı hale gelir. Liberal devletler için kendi çıkarlarından çok ortak çıkarları önemlidir. Bu anlamda ticari düzenlemelerini iş birliği temelinde geliştirerek ulusal çıkarlarına ulaşmayı hedeflerler (Efegil, 2012, s. 43, 44).

Liberalizm uluslararası ilişkileri açıklarken kurumsal liberalizmi ve liberalizmin iç etkenleri açıklayıcılığı anlamında güce sahip olduğuna yönelik ifade edilen liberalizmi kullanır. Kurumsal anlamda liberalizmin öne çıkan düşünürü Robert Keahone'dur. Devletlerin, realist kuramın açıkladığı şekilde birbirleriyle savaş içerisinde olmalarından çok iş birliği içerisinde oldukları görülmektedir. Karşılıklı bağımlılık olgusu devletlerin iş birliği içerisinde olmasının zeminini oluşturur. Uluslararası örgütler devletlerin politikalarını yönlendirir, içinde bulunulan durumu daha belirli hale getirir, korku unsurunun azalmasını sağlar. Bu anlamda iş birliğinin genel hale gelmesi, farklı alanlarda iş birliğinin önünü açar. Değişin boyutlardaki bağımlılıklar devletlerin birbirleriyle çatışma içerisine girme ihtimallerini azaltmaktadır. Uluslararası sistemde aktörlerin ortak kuralları ve karar vermelerini belirleyen normları oluştuğunda uluslararası rejimler meydana gelir ve devletler kararlarını rejimler doğrultusunda alır. Bu anlamda Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nın oluşturduğu rejim, bir devletin bu rejime aykırı davranmasının diğer devletin de bu rejimden çıkmasıyla sonuçlanabileceği ve bu durumda karşılaşılacak olan zararın çok taraflı meydana gelmesi söz konusu olduğu için bahsi geçen rejim yapısına uygun özelliğe sahiptir. Kurumsal liberalizme göre devletler rasyonel varlık olarak çıkarlarını en yüksek seviyeye çıkarmaya çalışır fakat bu durumda bile iş birliği, çatışma temelli uluslararası politikaya göre daha baskın halde kendisini gösterir. Bu anlamda uluslararası sistem temelinde iş birliği mevcut hale gelir. Andrew Moravcsik gibi teorisyenler liberalizmin dış politikayı etkilerken devletlerin iç meselelerini inceleyen tarafını da ön plana çıkarır. Bu anlamda bürokrasiler, iş insanları ve lobiler menfaatleri doğrultusunda devletlerinin politikalarını yönlendirmelerinde etkili olurlar. Toplumsal aktörlerin çıkarlarını korumaya yönelik hareket etmesi devletlerin kararlarını belirleyen faktörlerden biri haline gelebilir (Uzer, 2008, s. 71-73).

Liberalizm, çatışma ve iş birliği karışımının uluslararası ilişkileri oluşturduğunu, karşılıklı bağımlılığın çatışmanın şiddetlenmesini engelleyeceğini; realizm, uluslararası ilişkilerin insan doğası gereği çatışmacı olduğunu, anarşinin merkezi otorite eksikliğinden dolayı baskın olduğunu savunur. Liberalizm, aktörün devlet yanında uluslararası örgütler, uluslar aşırı örgütlenmeler ve ulusal baskı grupları da olduğunu; realizm, merkezde devletin olduğunu ve örgütlerin mevcut olsa bile devlete karşı sorumlu olduğunu savunur. Liberalizm, bireylerin amaçlarını serbestçe seçebilmeleri gerektiğini, baskı grupları ve bireylerin karar almada belirleyici olduğunu; realizm, devletlerin rasyonel oldukları için

kendileri adına iyi olanı seçeceklerini ve buna yönelik karar alacaklarını savunur. Liberalizm, uluslararası ilişkilerde politikayı ekonomik ve sosyal sorunların oluşturacağını; realizm, uluslararası politikayı ulusal güvenlik sorunlarının oluşturduğunu savunur. Uluslararası sistemde devletin yanında devlet dışı aktörlerin de etkin olduğunu savunan liberalizm ile uluslararası politikanın merkezine devleti alan ve devletin çıkarının uluslararası politikanın temel belirleyicisi olduğunu savunan realizmi, Hindistan-Pakistan arasındaki en önemli bölgesel sorun olan ve jeopolitik konumu itibariyle uluslararası bir sorun haline gelmiş olan, dolayısıyla uluslararası bir örgüt olan BM'nin müdahalesiyle çözüm aranmış olan Keşmir sorunu üzerinden çatışmacılık, aktör, karar alma ve politika olmak üzere dört odak noktasını göz önünde bulundurarak karşılaştırmak ve tartışma noktalarını analiz etmek uygun olacaktır.

4.1. Tartışmanın Çatışmacılık Odaklı İncelenmesi

Realizme göre uluslararası toplumun anarşik yapısı içerisinde devletlerin amaçları varlıklarını devam ettirmek ve güçlerini muhafaza edip onu arttırmak olduğu için diğer devletlerle güç mücadelesi temelinde sürekli bir çatışma halindedir. Liberalizm ise devletlerin çıkarlarını çatışmacı ortam içerisinde sağlayamayacakları için iş birliği yapmaya yöneleceklerini, bunu yaparken de hükümet dışı aktörlerin ve uluslararası örgütlerin etkin olduğu bir güven ortamı içerisinde ekonomik olarak birbirlerine bağımlı olacaklarını, bu ortamda çatışmacı tutum içerisine girmeyeceklerini açıklar. Liberalizme bir felsefesiye göre farklılıklar hoşgörü çatısı altında birleşir, diğer felsefesiye göre hoşgörünün barış koşulu olarak kullanılmasıyla değişik yaşam şekillerinin bir arada olabildiği bir modus vivendi ortamı ortaya çıkar (Gray, 2000, s. 105). Klasik liberal geleneğe göre ekonomik çıkar politik rekabetin içerisinde kendisini gösterir. Bu anlamda uluslararası entegrasyon, uluslararası örgütlerin kar bağı ile bir güç politikası belirlemesi sonucunda oluşur. İhtilafların çözümünde, ortak yararların etrafında meydana gelmiş olan bir ortam oluşur (Haas, 1964, ss. 34-35). Çatışma çıksa bile, pazarların büyümesiyle meydana gelmiş olan karşılıklı bağımlılık, çatışmaların ciddi boyuta gelmesini engeller. Bunun temelinde yatan mantık, yatırım yapılan ülkeye karşı uygulanacak askeri bir saldırının, yatırım yapanın kendisine de yönelik olduğudur. Keşmir sorununa bakıldığında, karşılıklı ekonomik bağımlılığın barışçıl ilişkileri toplumlar arasında geliştireceği düşüncesi, Hindistan ve Pakistan arasında çatışmaları engelleyici bu tür bir bağımlılığın mevcudiyeti noktasında etkinliğini kaybetmektedir.

Realizme göre, insan doğasından kaynaklanmak üzere uluslararası ilişkilerin çatışmacı bir yapısı vardır (Pease, 2016, s. 7). Morgenthau'ya göre sosyal hukuk insan doğasına hâkim olduğu için politikayı da yönlendirir. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerdeki güç mücadelesinin değişmesi çok küçük bir miktarda mümkündür fakat ortadan kalkması mümkün değildir. Morgenthau'nun realizm olarak adlandırdığı bu düşünceye göre devletlerin güç mücadelesini devam ettirmesi çatışmanın da devamlılığına neden olacaktır (Henderson, 1998, s. 55). Merkezi bir otorite uluslararası ilişkilerde mevcut olmadığı için, Realizme göre devletlerin güvenliklerini sağlama ortamlarında uluslararası ilişkiler anarşik bir yapıya sahiptir (Arı, 2006, s. 167). Uluslararası politikada güç mücadelesi ve iş birliği, anarşi ve hiyerarşi eksenini

kapsamındaki güç mücadelesi bağlamında meydana gelir (Donnelly, 2000, s. 89). Keşmir sorununa baktığımızda karşımıza çatışmacı bir durum ortaya çıkmaktadır. BM'nin olaya müdahale etme isteği ve uygulamaları bu çatışmacı ortamı ortadan kaldırmamıştır. Hindistan ve Pakistan'ın temel çatışma noktası Keşmir'ken SSCB'nin, ABD ve Çin'le aralarındaki temel çatışma noktası bölgesel hakimiyettir.

4.2. Tartışmanın Aktör Odaklı İncelenmesi

Realist ve liberalist kuramların uluslararası politikada temel olarak devletin aktör konumunda olduğunu kabul etse de realistler anarşik sistemden kaynaklanan çatışmacı ortamın varlığını benimserken, liberalistler devletlerin iş birliği içerisinde uluslararası politikalarını ve ilişki düzeylerini belirleyeceğini benimser. Realizme göre devletlerin kimlikleri ve çıkarları, diğer devletlerle ilişkilerini kurma aşamasında öncül olarak belirleyicidir. Bu hususta devletler varlıklarını korumayı ve güçlerini arttırmayı hedefler. Liberalizme göre ise devletlerin çıkarları hedeflenirken hükümet dışı aktörler de devreye girer. Devletlerin zaman ve mekân göz ardı edilerek bağımsız değerlendirilmesi söz konusu değildir. Dış politika belirlenirken devlet içi aktörlerin varlığı ve çıkarların belirlenme sürecindeki etkinliği yadsınamaz. Dış politika sürecinde etkili olan aktörlere hükümet dışı aktörlerin yanı sıra sivil toplum kuruluşları da örnektir. Hükümet, toplumdaki farklı kesimlerin isteklerini, dış politikalarını belirlerken göz önünde bulundurur (Oğuzlu, 2012, s. 25-26).

Birey, klasik liberal teoriye göre analiz birimini oluşturmaktadır. Bununla birlikte birey, liberal uluslararası ilişkiler teorisine göre analiz birimi olmanın yanında, uluslararası örgütler, uluslar aşırı örgütlenmeler, uluslararası ilişkiler, dış politika, ulusal baskı grupları bağlamında plüralist bir bakış açısıyla, aktör düzeyinde konumlandırılmaktadır (Arı, 2006, s. 367). Liberalizme göre devletlerin yanı sıra uluslararası örgütler de uluslararası ilişkilerde önemi yadsınamayacak derecede önemli ve belirleyici aktörlerdir (Pease, 2016, s. 8). Keşmir sorunu baz alındığında BM'nin, soruna müdahil olmasıyla bir aktör olarak meydana çıktığı gözlenebilir. Bu bağlamda, 1949 yılından itibaren Keşmir'deki ateşkes ortamını denetlemek üzere görev yapan BM Hindistan ve Pakistan Askeri Gözlem Grubu'nun (UNMOGIP), yine 1965 Eylül'ü ile 1966 Kasım'ı arasında iki ülke arasındaki sınırda ateşkes ortamını denetlemek üzere BM bünyesinde oluşturulmuş olan Hindistan-Pakistan Gözlem Heyeti'nin (UNIPOM) faaliyetleri göz önünde bulundurulabilir. Bununla birlikte, aktör olmanın gerekliliği sorun üzerinde belirleyici rol oynamaktır ve BM'nin ilgili faaliyetleri sorunun çözümüne yönelik nihai sonucu oluşturmakta yetersiz kalmıştır.

Realizme göre devlet uluslararası politika düzeyinde kendi bekasını güvende tutmak amacıyla tek sesli bir yapı gösterirken liberalizme göre devlet içerisindeki çıkar grupları, koalisyonlar, toplum ve hükümet dışı aktörler de devletin, dış politikası üzerinde yönlendirici etkiye sahiptir (Oğuzlu, 2012, s. 28-29). Realizm kuramında esas olarak kabul edilen aktör devlettir. Devletlerin rasyonel yapısı onu dünya siyaseti içerisinde var olmayı amaçlamaya, güvenliğini sağlamaya ve dünya hakimiyetini hedeflemeye doğru yönlendirir. Üniter ve rasyonel devletlerin yapıları uluslararası sistemi meydana

getiren temel bileşenlerin onla olmasını sağlar (Uzer, 2008, s. 60). Realizme göre uluslararası örgütler varsa bile uluslararası ilişkilerin merkezinde bulunan devlete karşı sorumluluğa sahiplerdir. Devlet merkezdeki aktör olarak, uluslararası ilişkilerde karar almanın asıl birimidir (Pease, 2016, s. 7). Uluslararası ilişkiler kendine yardım sisteminden oluştuğu için, devletler tekil aktörler olarak kendilerine bakmak zorundalardır. Zira devletlere bakabilecek başka bir varlık mevcut değildir. Waltz'a göre devletler, kendilerini korumaya çalışan bir yapıya sahiptir. Bu anlamda devletlerin, güvenliklerini sağlamak adına diğer devletleri potansiyel tehdit olarak kabul etmeleri gerekmektedir (Brown ve Ainley, 2007, s. 37). Realist bakış açısına göre uluslararası örgütler ve şirketler, uluslar aşırı örgütlenmeler, insan hakları ve çevre ile ilgili olsalar da aktör olarak kabul edilmezler. Bunun yanında BM veya NATO gibi uluslararası örgütler de devletlerden bağımsız bir yapıları ve egemenlikleri olmadığı için ayrıca aktör olarak benimsenmezler (Arı, 2006, s. 166). Keşmir sorununda devlet merkezli durumun olduğu aşıkardır. Zira BM'nin sorunu çözmek için arabuluculuk yapmasına rağmen Hindistan BM'nin önerdiği plebisitin uygulanmasına SSCB'nin de desteğiyle olanak tanımamıştır. Keşmir sorununun gidişatında asıl belirleyici olan Hindistan ve müttefikleri SSCB, Pakistan ve müttefikleri ABD, Çin'in tutumları olmuştur. Uluslararası örgüt olan BM sadece bu devletlerin bir araya gelmek için kullandıkları bir araç olmaktan başka bir işe yaramamıştır.

4.3. Tartışmanın Karar Alma Odaklı İncelenmesi

Realist kuram uluslararası sistem temelinde devletlerin güç dağılımları ve jeopolitik anlamdaki konumları ön plana çıkarırken liberalist kuram devletin içerisinde mevcut olan faktörlerin önemine dikkat çeker. Realizme göre devletin iç yapısının nasıl işlediğinin, toplum ile devlet arasındaki ilişkinin nasıl ve ne düzeyde olduğu belirleyici bir durum teşkil etmez. Devletler iç yapısal olarak birbirlerinden her ne kadar değişik olsa da uluslararası toplum içerisinde benzer davranışlar sergiler. Bu anlamda kararları ve amaçları belirleyici olan faktör güç kazanımıdır. Anarşik sistem içerisinde güvende olma güdüsüyle gücü elde etmeye yönelik kararlar alınır. Liberalizme göre ise devletlerin iç yapısı ve işleyişi, onların politikalarını anlamlandırmak için belirleyici bir konumdadır. Devletin toplumuyla ve bireyleriyle ilişkisinin boyutu, hükümet dışı aktörleri içerip içermediği, dış politikasını belirlerken yönlendirici etkiye sahiptir (Oğuzlu, 2012, s. 25).

Liberalizm kapsamında birey, yadsınamaz bir varlık olarak teorinin temelini oluşturmaktadır. Topluların diğer yapılarına nazaran bireyin mevcudiyeti, daha üstün bir gerçeklik taşır. Bireyin hakları, toplumdan önce mevcut oldukları kabul edildikleri için toplumdan önce meydana gelmiştir. Bu bakımdan düşünüldüğünde birey, amaçlarını gerçekleştirmek için insan olarak gerekli eylemleri gerçekleştirebilmelidir (Ercan, 2009, ss. 84-85). Liberalizme göre çok uluslu şirketler, hükümetler arası örgütler gibi baskı grupları ve bireylerin de uluslararası politikada belirleyici etkileri yüksektir (Pease, 2016, s. 8). Keşmir sorununda da Müslüman köylülerin Hintli toprak ağalarına yönelik ayaklanma başlatarak 24 Ekim 1947 tarihinde Azad Keşmir hükümetini kurmaları gerçekleşmiştir. BM

müdahalesinden sonra Pakistan, Hindistan karşıtı halkın yanında yer almıştır. Keşmir halkının plebisit uygulayarak self determinasyon hakkını kullanması, Güvenlik Konseyi tarafından 21 Nisan 1948'de kabul edilmiştir. Bu anlamda bireyin uluslararası politikada önemli olduğu gözlemlenebilir fakat yine de liberalizmin savunduğu ölçüde belirleyici olamadığı, Keşmir sorununun plebisit uygulanarak nihai çözüme erdirilememesinden anlaşılmaktadır.

Realizme göre rasyonel bir yapıya sahip olan devletler, kendi lehlerine göre hareket edip seçimlerini buna göre yaparlar (Pease, 2016, s. 7). Politik realizme göre uluslararası politikadaki temel yol gösterici güç kavramıdır. Uluslararası politika ile meydana gelen olaylar arasındaki bağı bu kavram oluşturur. Devlet adamı karar alırken çıkarı güç olarak algılar (Morgenthau, 1967, s. 5). Devletler, uluslararası ilişkilerin temel, bütüncül, yekpare ve bencil aktörleri olarak bir tek kendi çıkarları için davranan rasyonel bir yapıya sahiptir. Böyle bir yapıya sahip bir uluslararası birim olan devletlerin uluslararası politikaları, ulusal çıkarları doğrultusunda hayatta kalma, güç, nispi kapasite ve güvenlik kavramlarına göre şekillenir (Arı, 2006, s. 198). Keşmir olayında Hindistan'ın BM kararlarına rağmen kendi menfaatine göre davrandığı görülmektedir. Plebisit kararına uyması sonucunda Keşmir'in elinden çıkması ihtimali söz konusu olduğu için BM kararını hiçe sayabilmiştir. Ayrıca SSCB'nin de Hindistan'a destek vermesi rasyonellik ilkesine örnektir çünkü ABD de SSCB'ye karşı çevreleme politikası doğrultusunda Pakistan'ı desteklemekteydi. Buna karşılık olarak Çin de bölgedeki SSCB gücünden çekindiği için Pakistan'a destek vermiştir. Devletler Keşmir sorunu örneğinde, kendi çıkarlarını maksimize etmek amacıyla politikalarını belirlemişlerdir. Ayrıca Genel Kurul'daki Bağlantısız Ülkeler ve Sosyalist Blok, Hindistan karşıtı hiçbir karara destek vermeyeceklerinden sorun bu organa da taşınmamıştır. Üçüncü Dünya Ülkeleri Hindistan'ı kendi içlerinden bir büyük devlet olduğu için bilinçli olarak korumuşlardır.

4.4. Tartışmanın Politika Odaklı İncelenmesi

Realizm, devletin çıkarlarını uluslararası sistemin anarşik yapısına bağladığı için bu çıkarların değişmeyen bir yapıya sahip olduğunu belirtir. Liberalizm ise devletin iç özelliklerinin devletin çıkarlarını belirlediğini öne sürerek bu çıkarların zamanla farklılaşabileceğini öne sürer. Realizm, askeri ve siyasi gücü devletlerin dış politika araçlarında güç kazanma odaklı baskın bir konuma taşırken liberalizm, ekonominin dış politika üzerindeki amaçları belirleyen en önemli faktör olduğunu savunur. Bu anlamda realistlerin coğrafi konum üzerindeki tehdit altında olma durumunu vurgularken liberallerin ise gücü ekonomi üzerinde temellendirip, karşılıklı bağımlılığın ekonomik olarak kurulacağını vurgular. Realizme göre uluslararası sistemde devlet üzerinde bir güç bulunmadığı için, devletler dış politikalarından kendileri sorumlu olup; liberalizme göre bu anarşik yapı içerisinde uluslararası örgütlerin varlığıyla birlikte devletler birbirlerinin hangi yönde politika uygulayacağını tahmin eder ve güvensizlik ortamı azalmış olur. Uluslararası örgütlerin bulunduğu bir ortamda aynı

örgüte üye olan devletler, liberalizme göre birbirlerini izleyecekleri politikaya yönelik yanlış yönlendirme noktasında sorun yaşarlar (Oğuzlu, 2012, s. 27-28).

Liberalizme göre uluslararası siyasetin yanı sıra sosyal ve ekonomik uygulamalar da uluslararası politikanın belirlenmesinde ve uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde etkiye sahiptir (Pease, 2016, s. 8). Keşmir sorununda da Keşmir'deki Müslümanlar açısından sosyal bir sorun olduğu ortadadır. Bu sosyal sorun yüzünden Hindistan ve Pakistan'ı karşı karşıya getiren olaylar gelişmiştir. Müslümanlar ve Hinduların Keşmir bölgesindeki çatışmaları sosyal sorunların büyük bölümünü oluşturmaktadır. BM bölgedeki Müslümanların Hindu bir devletin yönetimi altına girmek istememesi sonucu başlayan çatışmalar ve bu çatışmaların devam etmesi yüzünden bölgede etkin olmaya çalışmıştır. Bununla birlikte uygulanmaya çalışılan sosyal uygulamalar nihai çözümü sağlamak yönünde adım atılmasında yeterli faydayı gösterememiştir.

Realizme göre ulusal güvenlik meseleleri, uluslararası ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Askeri ve siyasi konular, diğer konular göz önüne alındığında en önemli konular olarak kabul edilir. Devletler bu konular kapsamında ulusal çıkarlarını maksimize etmek adına uygulamalar ortaya koymaya yönelik tavır takınırlar (Arı, 2006, s. 167). Bununla birlikte, uluslararası ilişkilerin güvenlik konuları kapsamına ekonomik güvenlik de girmiş, ekonomik yaptırımlar belirleyici niteliğe sahip olmuştur (Waltz, 1979, s. 159). Morgenthau'ya göre kolektif güvenlik sisteminin sorunu, güvenliğin bireysel olmaktan çıkmasıdır. Bir ülke başka bir ülkeyi tehdit ederse, belirli diğer ülkelerin tehdit edilen ülkeyi kendileri tehdit edilmişlercesine savunmaları öngörülür fakat buradaki güvenlik sağlama çabası, artık bireysel bir güvenlik önlemi alma noktasında değildir. Uluslararası ilişkilerde güç hiyerarşisi, her ne kadar yüksek otorite olmasa da gözlenmektedir. Bu hiyerarşi, uluslararası örgütler bünyesinde de kendisini gösterir ve bu örgütler, hiyerarşinin devamının sağlandığı birimler haline gelir (Morgenthau, 1967, ss. 397-398). Hegemon olan devletin pozisyonu, uluslararası örgütlerle yasal hale gelmiş olur ve diğer ülkeler her ne kadar bu örgütlere katılabilse de hegemon, kendi çıkarı için bu örgütleri kullanır. Mevcut uluslararası hiyerarşik düzenin devamı bu şekilde devam eder (Pease, 2016, s. 7). Keşmir sorununda Hindistan ve Pakistan arasındaki anlaşmazlığın sebebi bölgedeki askeri çatışmalar ve Keşmir'in iki taraf için önemli olan jeostratejik konumudur. Bu noktada BM'nin bölgeye müdahalesi Hindistan'ın yüksek politikasına ters düştüğü için Hindistan BM kararlarının uygulanmasına izin vermemiştir.

5. SONUÇ

Hindistan ve Pakistan arasında yıllardır süregelen Keşmir sorununun çözümünde devlet dışı bir aktör olan BM'nin çözüm bulamadığı açıkça görülmektedir. Soruna çözüm arayışlarının meydana geldiği süre içerisinde çözüm önerilerinin ne olduğu değil kimin yararına olduğu daha önemsenmiştir. Zira Hindistan plebisit yapılarak akıbetin halka sorulması önerisinin hayata geçirilme sürecinde engel

olarak ortaya çıkmıştır. Hindistan için Keşmir üzerinde yaşayan halkın görüşlerinden daha çok kendi menfaatlerine uygun bir durumun ortaya çıkması veya devamlılığının sağlanması mutlak öneme sahip olmuştur. BM gibi dünyanın barışını sağlamak devletler arasında ortaya çıkan huzursuzlukları gidermek için oluşturulmuş bir uluslararası örgütün plebisit uygulanması kararı Hindistan'ın aleyhinde bir sonuç teşkil edebileceği için engellenebilmiştir. Bu noktada uluslararası ve uluslar aşırı aktörlerin uluslararası politik sistemin belirlenmesinde etkili olduğunu, bu aktörlerin çatışmaların artmasına engel olduğunu ifade eden liberalist görüş, uluslararası sistemin, devletlerin çıkarlarına göre belirlendiğini ve devletlerin kendi çıkarlarını maksimize etme isteğinin olması sonucunda uluslararası sistemin çatışmacı bir hal aldığı ifade eden realist görüşe göre zayıf kalmaktadır. Uluslararası ilişkilerin çatışma temelli geliştiği Keşmir örneği bağlamında örneklenmiş, Hindistan Pakistan ilişkilerindeki çatışma ortamı uluslararası bir örgüt olan BM müdahalesine rağmen kalıcı bir şekilde ortadan kaldırılamamıştır. Aktör temelinde Keşmir sorunu devletlerin çıkarlarına göre seyretmiş, belirleyici birimler devletler olmuştur. Karar alma temelinde sorunun sürecini belirleyen olayları devletlerin çıkarları belirlemiştir. Politika temelinde ise her iki devletin de politikalarında önce güvenliklerini göz önüne aldıkları aşıkardır. BM'nin varlığı sorunun çözümünü sağlayamamıştır. Bu nedenlerden dolayı Keşmir sorununa BM'nin müdahale sürecini ve BM müdahalesi sonucunda Keşmir sorununun Hindistan ve Pakistan açısından sonuçlarına teorik olarak liberalizm ve realizm temelinde bakıldığında, realizmin bu sorunu daha açıklayıcı bir teori olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Alaca, M. (2012). Keşmir Meselesi'nin Anatomisi. Yusuf Bektaş, (paylaşan). *Süreç Analiz*. Erişim 22.03.2019, <https://surecanaliz.org/kesmir-meselesinin-anatomisi/>
- Armaoğlu, F. (2010). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi* (17. baskı). İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Arı, T. (2006). *Uluslararası İlişkiler Teorileri (Çatışma, Hegemonya, İşbirliği)* (4. baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ataöv, T. (1960). Keşmir Meselesinin Önemi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 15(1), 195-214.
- Bamzai, P. N. K. (1966). *Kashmir and Power Politics from Lake Success to Tashkent* (1st edition). Delhi: Metropolitan Book.
- Brown, C. ve Ainley, K. (2007). *Uluslararası İlişkileri Anlamak* (3. baskı). İstanbul: Yayınodası.
- Cemmu ve Keşmir'de bombalı saldırı: 18 yaralı. (08.03.2019). *CNN TÜRK*. Erişim 10.03.2019, <https://www.cnnturk.com/video/dunya/cemmu-ve-kesmirde-bombali-saldiri-18-yarali>
- Donnelly, J. (2000). *Realism and International Relations* (1st edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- Efegil, E. (2012). *Dış Politika Analizi Ders Notları* (1. Baskı). İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Ercan, B. (2009). Liberalizm ve Neo-Liberalizme Bakış. H. Çomak, (Der.) *Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış* (1. baskı) içinde. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Eryüksel, A. (2017). Hindistan Alt Kıtasında Pakistan ile Hindistan Arasında Kanayan Bir yara: Keşmir. *Doğu Araştırmaları: Doğu Dil, Edebiyat, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 17(1), 47-56.
- Erdal, S. (2018). Çözüksüzlüğün Adı: 'Birleşmiş Milletler'e Rağmen Keşmir. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 38(1), 85-106.
- Gray, J. (2000). *Two Faces of Liberalism* (1st edition). Cambridge: Polity Press.
- Gupta, S. (1967). *Kashmir – A Study in India-Pakistan Relations* (2nd edition). Bombay: Asia Publishing House.
- Haas, E. B. (1964). *Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organization* (1st edition). California: Stanford University Press.
- Hasgüler, M. ve Uludağ, M. B. (2005). *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler* (2. baskı). İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Henderson, C. W. (1998). *International Relations: Conflict and Cooperation at the Turn of the 21st Century* (1st edition). USA: McGraw-Hill.
- India-Pakistan Background. *United Nations*. Erişim 06.03.2019, <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unipombbackgr.html>
- Morgenthau, H. J. (1967). *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace* (4th edition). New York: Knopf.

- Oğuzlu, T. (2012). İnşacı Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Analizi. E. Efeğil ve M. S. Erol, (Ed.), *Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği* içinde (21-51). Ankara: Barış Platin Yayınları.
- Pakistan Sefareti Basın Ateşeliği, (1952). *Keşmir Meselesi*. İstanbul: La Turquie Moderne Basımevi.
- Pease, K.-K. S. (2016). *International Organizations* (5th edition). New York: Routledge.
- Uzer, U. (2008). Uluslararası İlişkiler Teorileri. İ. Bal, (Ed.), *Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler* (55-76). Ankara: Lalezar Kitabevi.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics* (1st edition). USA: McGraw-Hill.